

DVA POZNOLATENSKA GROBOVA IZ VOLARIJ PRI TOLMINU

STANE GABROVEC

Volarje leže na severni strani Soče med Tolminom in Kobaridom. Po drugi svetovni vojni so polagali skozi vas vodovodne cevi in pri tem nalleteli pod cesto nasproti hišne št. 29 na južni strani in med št. 28 in 30 na severni strani na dva grobova. Po pripovedovanju očividcev sta ležala 1,50 do 1,50 m pod nivojem ceste v ilovnati plasti. Sledovi grobov so bili menda vidni še tudi proti severu, kolikor je to mogel pokazati ca. 0,75 m širok izkop za vodovodne cevi. Žal je ostalo neugotovljivo, ali predstavlja izkopano gradivo, ki ga na tem mestu objavljamo, celotni inventar obeh grobov, ali pa je ostal del še tudi v zemlji. Pomanjkanje vsakih keramičnih ostankov kakor tudi običajno zelo bogat inventar grobov tega tipa govori bolj za drugo možnost. Grobni inventar je prevzel po izkopu ravnatelj Narodnega muzeja dr. J. Kastelic, sedaj so najdbe razstavljene v Muzeju za Tolminsko in inventarizirane pod R 7—15.

Grobova sta po izročilu žgana. Izročilo bo v tem primeru zanesljivo, zanj govore predvsem ostala grobišča te dobe v tem območju, ki so vsa brezizjemno žgana. Pa tudi opis očividcev sam ne nudi vzrokov za dvom. Težje je vprašanje, ali imamo resnično opravek z dvema grobovoma. Teoretično bi lahko brez pomisleka postavili celotno gradivo, ki se je ohranilo, tudi v en sam grob, ki bi bil v tem primeru seveda moški. Odločilnejše pa je pripovedovanje očividcev, ki so govorili dokaj prepričljivo o dveh grobovih, in nimamo vzroka, da bi ga zavrgli. Tako ostajamo pri izročilu o dveh grobovih in mislimo na moški in ženski grob. Pritrditev izročilu ali njega zanikanje pa ne vpliva v ničemer na naša izvajanja. Podrobnosti o legi predmetov v grobu se nam niso ohranile.

Prvi, moški grob, je imel v svojem sestavu železno sulico (tab. 2, 1) in železno sulično kopito (tab. 1, 5), ki je pa fragmentarno ohranjeno in zaradi tega ne popolnoma jasno določljivo. Poleg orožja — v tej kombinaciji smemo komaj računati na ohranjenost celotnega orožja bojevniskega groba — je imel bojevnik tudi dve bronasti posodi, iztolčeni iz enega kosa (tab. 1, 1. 2). Ročaji in ataše posod so bile očitno železne; na to kažejo ostanki železne rje pri odprtinah za zakovice in tudi poseben del železne pločevine (tab. 2, 2), ki sodi očitno k utrditvi ataše ene izmed obeh posod. Tako našo razlago opravičujejo tudi analogije, o katerih bomo še govorili.

Drugi grob je imel po izročilu le bronasto fibulo s figuralno oblikovanim lokom (tab. 2, 4) in obroček nejasne uporabnosti (tab. 2, 3). Tudi ni izključeno, da sodi slednji v moški grob 1.

Gradivo obeh grobov je dovolj izrazito, da lahko določimo časovni in kulturni horizont grobišča, h kateremu pripadata naša dva grobova. Oglejmo si najprej ženski grob! Bronasta fibula (tab. 2, 4) je sicer fragmentarno ohranjena, vendar lahko dobro vidimo njene značilnosti. Lok fibule je narejen v obliki živalske glave, ki nosi v svojem gobcu del loka in nogo fibule. Lok je iz enega kosa, opisana figuralika pa je nakazana le s plastičnim oblikovanjem loka. Noga je bila izdelana v mrežasti oziroma »à jour« tehniki, kar delno nakazuje original sam, še bolj pa se dá sklepati na to iz primerjalnih kosov. Glava fibule je krilno razširjena, pod krili je ležala peresovina, ki je v nasprotju s spodvito peresovino halštatskih samostrelnih fibul, povezana v zgornjem delu.

Fibula je po zaslugi J. Wernerja¹ monografsko obdelana in poznamo tako čas kot kraj njene razširjenosti. Časovno sodi v avgustejsko-klavdijski čas, središče njene razširjenosti (glej karto) pa je naše sedanje slovensko ozemlje, predvsem v svojem primorskem delu. Od tod sega tudi v notranjost Alp, dva kosa pa sta prišla celo visoko na sever, na Češko in Saško. Še bolj

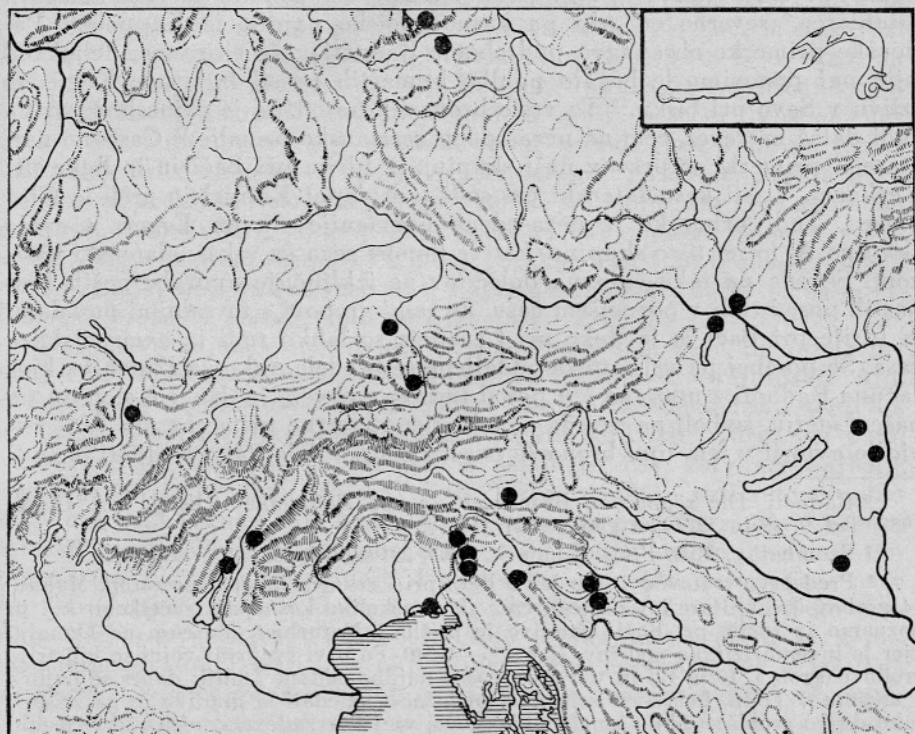
Seznam najdišč fibul tipa tab. 2, 4, 5

Glej karto na str. 17 (dopolnjeno po Wernerju)

1. Volarje pri Tolminu. Tab. 2, 4.
2. Pečine pri Tolminu. Tab. 2, 5.
3. Idrija pri Bači. Mitt. Präh. Komm. 1, 1903, 346, Abb. 212.
4. Vrhnika (Nauportus). Werner, *Origines* (1954), 151 ss., Taf. 1, 4.
5. Bela cerkev pri Šmarjeti. *Naturhist. Mus. Dunaj*, inv. št. 65459.
6. Mihovo. Grob 19 na parceli 1657 in grob 39 na parceli 1655. *Naturhist. Museum*, inv. št. 52578 in 52147. Podatek o grobu 39 mi je dal kustos V. Šriбар, za kar se mu tudi na tem mestu zahvaljujem.
7. Aquileia. Werner, l. c., Taf. 1, 1.
8. Trento. *Museum Innsbruck*.
9. Grad Rösels (Južna Tirolska). *Museum Innsbruck*.
10. Nenzing (Vorarlberg). Werner, l. c., Abb. 2, 1.
11. Magdalenska gora na Koroškem (Magdalensberg in Kärnten). *Carinthia I*, 139, 1949, 30, in en primer ek iz novih izkopavanj.
12. Karlstein pri Reichenhallu. *AuhV* 5, 1911, Taf. 63, 1138, in Werner, l. c., Abb. 1, 8.
13. Tittmoning (Zgornja Bavarska). Werner, l. c., Abb. 1, 7.
14. Deutsch-Altenburg (Carnuntum). Kovrig, *Die Haupttypen der kais. Fibeln in Pannonien* (Diss. Pann. II, 4, 1937), Taf. 1, 4. Patek, *Verbreitung und Herkunft der röm. Fibeltypen in Pannonien* (Diss. Pann. II, 19, 1942), Taf. 3, 15.
15. Bratislava. Eisner, *Slovensko v pravěku* (1935), 220, sl. 20, 2.
16. Gusztavmüvpuszta (Madžarska). *Arch. Ért.* 15, 1895, 287, Abb. 8. Werner, l. c., Abb. 2, 3.
17. Dunapentele (Intercisa). Madžarska. *Arch. Ért.* 15, 1895, 287. Werner, l. c., Abb. 2, 3.
18. Dunaadony. Madžarska. Kovrig, l. c., Taf. 16, 165.
19. Michelob pri Žatcu. Češka. *Ipek* 15/14, 1930/40, Taf. 54, 14.
20. Döllnitz. Saška. *Jahresschifte f. d. Vorgesch. d. sächs. thür. Länder* 16, 1928, 84, in Taf. 21, 6—7. Werner, l. c., Abb. 1, 5—6.

¹ Werner, *Origines* (1954), 151 ss.

pa kaže njeno severno razširjenost in različna obravnava fibule na Jütlandu in danskih otokih, ki je nastala nedvomno na podlagi naših primerkov in se je tam udomačila v poznejšem času.² Poleg v naši inačici lahko nastopa obravnavana fibula še v nekaj spremenjeni, bolj shematizirani obliki, ki nas pa na tem mestu ne zanima.³ Na drugi strani pa se fibula razširi tudi v Panonijo, kjer imamo v Podonavju skoraj drugotno žarišče njene razširjenosti. Werner domneva delavnice za te vrste fibule v Aquileji in spravlja

njeno razširjenost v zvezo z Aquilejo kot trgovskim izhodiščem in vidi v trgovski družini Barbii že prav konkreten primer nosilcev takega trgovanja.⁴ Našemu novemu primerku te vrste fibule lahko prištejemo še enega iz istega geografskega okolja, iz Pečin pri Tolminu (tab. 2, 5), le da je fibula iz Pečin srebrna in da kaže glede na izoblikovan gumb pred nogo rahlo varianto, ki je povezana s primerkom iz Dunapentele na Madžarskem in gradu Rösel.⁵

² Klindt-Jensen, *Acta Archaeologica* (Kopenhagen) 20, 1949, 161. — Werner, l. c., 152, in karta razprostranjenosti na strani 156.

³ Glej Werner, l. c., Abb. 1, 2, in karto razprostranjenosti na str. 156 s seznamom najdišč na str. 160.

⁴ Glede trgovske družine Barbiev glej že pri Wernerju citirano literaturo: PWRE 17, 1937, 1039 ss., in J. Weinmann, *Mitt. d. Ver. d. Freunde Carnuntums* 5, 1952, 9 s.

⁵ Werner, l. c., Abb. 2, 3.

V moškem grobu orožje ni zanimivo niti značilno, pač pa sta zopet važni obe bronasti posodi. Prva (tab. 1, 1) je situlaste oblike in iztolčena iz enega samega kosa. Ataši sta bili pritrjeni z zakovicami in sta bili železni, prav tako ročaj. Način pritrditve nam kaže Radnóti.⁶ Te vrste situle najdemo v vseh istočasnih grobiščih v neposredni okolici našega najdišča Volarje: Idrija pri Bači (tri posode)⁷ in Reka pri Cerknem dva primerka (tab. 3, 5, 6).⁸ Iz Slovenije lahko imenujemo še Vrhniko (tab. 3, 2) in neznano najdišče (tab. 3, 4). Iz podnožja Alp na zahodu moramo omeniti Giubiasco,⁹ severno od Alp pa kasnodepojsko najdbo iz Kappela.¹⁰ Pannonske primerke obravnava podrobneje Radnóti v že citiranem delu,¹¹ od njih naj ponovimo le bogato najdbo bronastih posod iz struge Kolpe ob izlivu v Savo pri Sisku.¹² To vrsto bronastih posod pa je prinesla trgovina tudi daleč na sever, celo na nezasedeno germansko ozemlje.¹³ Časovno najstarejši primerki so prav v naši skupini, iz Idrije pri Bači in iz Reke pri Cerknem. V isti kasnolatenski čas sodi tudi depot Kappel in grob iz Giubiasca. Tudi primerke iz nezasedene Germanije stavlja Eggers v svojo skupino A, to je tisto skupino, katere import sega še v kasnolatenski horizont. Seveda pa taka časovna določitev ne izključuje uporabe naših bronastih posod tudi v poznejšem času. Že sami grobovi s tovrstnimi posodami iz Idrije pri Bači in iz Reke pri Cerknem so lahko tudi iz avgustejskega časa. Še posebej pa velja to za oddaljenejše predele, tako za Panonijo, kjer računa Radnóti z uporabo teh posod tudi še v prvem in drugem stoletju po našem štetju, še bolj pa seveda za oddaljene severne primerke. Po Willersu vidijo avtorji v tem tipu bronaste posode rimsko delo, tako Radnóti in tudi

⁶ Radnóti, *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien* (Diss. Pann. II, 6), 1938, Taf. 9, 48 in 52. Opis glej na str. 112.

⁷ Szombathy, *Mitt. Präh. Komm.* 1, 1903, 291 ss., Fig. 62, 87 (var), 178.

⁸ Pred prvo svetovno vojno je na Reki pri Cerknem izkopal posestnik Mahnič 14 grobov iste kulture in iz istega časa (le z nekoliko kasnejšim začetkom) kot ju poznamo iz Idrije pri Bači. Gradivo je prišlo v *Naturhist. Museum* na Dunaju, kjer je inventarizirano pod inv. št. 49435—49540. Po prvi svetovni vojni so bili trije grobovi (grob 3, 10 in 12) in vse raztresene najdbe oddane Italiji; danes so najbrž v muzeju v Trstu. Leta 1955 sem imel priložnost ogledati si gradivo in ga zrisati, tako da bo grobišče lahko kmalu objavljeno, vsaj kar zadeva gradivo, ki je ostalo na Dunaju. Gradivo iz Trsta poznam le iz opisa po inv. knjigi *Naturhist. Mus. Edino literarno notico* o Reki pri Cerknem ima MZK 6, 1907, 170.

⁹ Navaja ga po Willersu Radnóti, l. c., 113.

¹⁰ Fischer, *Der spätlatentezeitliche Depot-Fund von Kappel* (1959), Tab. 5. V tem primeru je situlasta posoda izdelana iz dveh kosov in v tem pogledu ni čista paralela z našim primerkom iz Volarij. Gre za varianto, ki jo poznamo tudi v Idriji ob Bači (Szombathy, l. c., fig. 87).

¹¹ Radnóti, l. c., 112 s. Willers (*Neue Untersuchungen über die römische Bronzeindustrie von Kapua und von Niedergermanien* [1907]) je uvedel za ta tip bronaste posode naziv »tip Bargfeld«, po najdišču Bargfeld, kar je splošno prevzeto. Radnóti navaja med najdišči Slovenije tako v primeru situlaste bronaste posode kot pri cilindrični večkrat tudi Ljubljano. To je napačno, v resnici gre za najdbo iz struge Ljubljani pri Vrhniku. Najdba še ni podrobno objavljena. Cfr. Müllner, *Typische Formen* (1900), Taf. 50, kjer pa paralela za obravnavani kos ni objavljena.

¹² Hoffiller, *Vjesnik* (Zagreb) 7, 1905, 102 ss. *Jahreshefte ö. Inst.* 11, 1908 (Beiblatt), 118, Abb. 74.

¹³ Eggers, *Der römische Import im freien Germanien* (*Atlas der Urgeschichte* 1) 1951, tip 21, Taf. 4, 21, in tekst str. 161, Beilage 11.

Eggers; slednjega motijo le robustne železne ataše in ročaji in se sprašuje, če niso ti kosi barbarski nadomestek za kako finejšo rimsko izvedbo.

Druga bronasta posoda (tab. 1, 2) je prav tako iztolčena iz enega kosa, je pa cilindrične oblike. Vrat je običajno oblikovan bolj vodoravno kot v našem primeru, njegova oblika pa je dostikrat odvisna od stopnje ohranjenosti. Ročaji in ataše so morali biti oblikovani podobno kot pri prej opisani situli, za varianto tega ročaja primerjaj cilindrično bronasto posodo z Vrhnike, tab. 3, 3.¹⁴ Razširjenost te vrste bronaste posode se v glavnem krije s prejšnjo. Za to nam govore že najdišča Idrija pri Bači in Reka pri Cerknem iz Slovenskega Primorja,¹⁵ Vrhnika (tab. 3, 1, in 3, 3 var.), na zahodu Ornavasso,¹⁶ severno od Alp Kappel,¹⁷ panonska najdišča, ki jih navaja Radnóti¹⁸ in med katerimi je tudi to pot še posebej treba omeniti Sisak. Tudi v tem primeru je prišla bronasta posoda naše vrste po trgovskih poteh daleč na sever v svobodno Germanijo.¹⁹ Za datacijo velja prav isto, kar smo rekli za bronasto posodo v obliki situle, in nam argumentacije ni potrebno ponavljati, saj se posodi, podobno kot v našem primeru v Volarjah, dobila pogosto skupaj. Le glede porekla tega tipa bronaste posode imamo sedaj poleg italske teze tudi Eggersovo mnenje, da je te vrste cilindrična bronasta posoda keltskega izvora.

Naše novo najdišče ima dvojni pomen. Prvič nam kaže, da Idrija pri Bači, izredno bogato in raznoliko najdišče na zahodni strani Julijskih Alp, ni osamljeno, ampak moramo računati s posebno kasnolatsko skupino, imenujmo jo idrijsko po prvem znanem najdišču te vrste, Idriji pri Bači, katere začetek bo segal pač še tudi v zgodnejši čas, kot kaže najbolje raziskana Idrija pri Bači. Poleg Volarij, Idrije pri Bači, sodi v to skupino tudi Reka pri Cerknem,²⁰ iz katere smo že navajali paralele za obravnavani bronasti posodi. Prav tako bodo Pečine pri Tolminu del še neodkrite nekropole iste kulturne pripadnosti. Od naselbin je najožje povezana z našo skupino Gurina²¹ na Koroškem, če ni sploh identična z našo idrijsko skupino. Niz prav enkratnih posebnosti veže to skupino: grobovi so v povprečju nenavadno bogati in v njih najdemo mnogo orodja, kar je izjemno za grobove vseh časov. Posebej je treba omeniti najrazličnejše kose poljedelskega orodja, zlasti prve primerke železnega rala in črtala, ki jih dobimo prvič v Idriji pri Bači in na Reki pri Cerknem.²² Za obstoj marsikaterega poljedelskega orodja zremo šele iz najdišč naše skupine. V vrsti

¹⁴ Običajni način ataše in ročaja glej pri Radnóti, l. c., Taf. 10, 50 in 55. Opis na str. 116 s.

¹⁵ Szombathy, l. c., Fig. 177, 197, 198 (Idrija pri Bači). Reka pri Cerknem: grob 12, inv. št. 49509. Naturhist. Museum Dunaj, po prvi svetovni vojni oddano Italiji, sedaj verjetno v Trstu.

¹⁶ Radnóti, l. c., 116, in op. 115.

¹⁷ Fischer, l. c., Taf. 4, 3.

¹⁸ Radnóti, l. c., 116 s.

¹⁹ Eggers, l. c., Typ. 16, Taf. 3, 16, in tekst 160, Beilage 6.

²⁰ Glej opombo 8.

²¹ Hoernes, MAG 16, 1886, [49] ss., in 18, 1888, [53] ss.; Mayer, Gurina im Obergailthal 1885.

²² Gabrovec, Slovenski etnograf 8, 1955, 9 ss. Ralo in črtalo z Reke pri Cerknem še ni objavljeno.

pridevkov moramo pogosto videti staro halštatsko tradicijo: o tem nam govori že dajanje bronastih posod v grob, ki je zanesljivo halštatska značilnost, ki jo je izredno bogato izvajala prav svetolucijska skupina, prednica naše na istem geografskem prostoru. Prav tako je običaj dajati v grob bojno sekuro halštatski in ga v pravih keltskih grobovih ne srečamo. Še bolj presenetljiv primer oživitve halštatske tradicije imamo v polaganju čelade v grob. To je izključno običaj južnovzhodne alpske halštatske skupine, ki sedaj zopet oživi celo v tem, da najdemo v grobovih naše skupine nekaj sto let starejši tip halštatske čelade negovskega tipa (Idrija pri Bači in Reka pri Cerknem²³). Opisana grobišča te skupine kažejo v poznolatskem času na izredno bogastvo, katerega pomen ne moremo zabrisati niti z ugotovitvijo, da so prebivalci morali biti iz neznanih vzrokov izredno močno vezani na zahteven grobni kult, ki je očitno terjal mnogo več pri- datkov kot pogrebni običaji prejšnjih stoletij.

To izredno bogastvo, ki je politično gotovo vezano na regnum Noricum, ekonomsko pa na že tradicionalno izkoriščanje železa in njegovo trgovanje z Italijo, pa nam nudi sedaj tudi drugačne poglede na gradivo, ki smo ga obravnavali, predvsem na njegovo poreklo. Ali so bronaste posode, ki smo jih obravnavali, res italske, ali je fibula res iz Aquileje? Teoretično je to pač mogoče, bogastvo naše skupine je pač omogočalo nakup bronastega posodja v Italiji. Prepričljivo pa to ni. V Italiji namreč nimamo nobenih pravih paralel za naše bronaste posode. Nasprotno, prav italske posode so povsem drugačne tako po oblikovni, kakor tudi po tehnični strani (italske so običajno v lite). Nasproti temu pa ima v jugovzhodnih Alpah tolčenje bronastih posod močno razvito tradicijo. Sama bronasta situla in njena umetnost je doma v jugovzhodnih Alpah. V tem smislu so tudi situla iz Volarij in njene sorodnice nadaljevanje halštatske tradicije kovinske obrti, podobno kot obstaja že obravnavana tradicija v grobnem kultu. Izvor izdelovanja bronastih posod, kot nastopata v Volarjah, bomo morali iskati prav gotovo v naši idrijski skupini. Razširjenost obeh posod, ki smo jo na začetku ugotovili, to našo tezo samo potrjuje, prav tako tudi datacija. Vsi raziskovalci te vrste bronastih posod so edini v tem, da se najdejo najstarejše bronaste posode obravnavanega tipa na robu Italije. Le da je bilo tolmačenje napačno: te posode na robu Italije niso najstarejše zaradi tega, ker so te dežele najbližje italskim delavnicam, ki naj bi jih izdelovale, ampak zato, ker so izdelek domačih delavnic.

Podobno bo veljalo tudi za fibulo iz ženskega groba in za njeno paralelo iz Pečin pri Tolminu. Figuralno oblikovanje loka v tej obliki sicer v jugovzhodni halštatski kulturi nima neposredne tradicije, bilo bi pa docela razumljivo. Figuralno krašenje fibul je v splošnem prav tipična lastnost jugovzhodnega alpskega kroga. Prav tako lahko tudi po tehnični konstrukciji najbolje razumemo našo fibulo v noriško-panonskem prostoru. Po tej strani je fibula najožje sorodna z noriško-panonskimi variantami. Seveda pa tudi Werner ni mislil strogo le na izdelek aquilejskih delavnic, kot morda bolj na trgovsko mrežo, ki je imela v Aquileji svoje središče in ki je pospeševala obsežno razširjenost naše fibule.

²³ Szombathy, l. c., Fig. 110. Z Reke pri Cerknem je ohranjen le fragment spodnjega dela krajcev čelade negovskega tipa, ni pa še objavljen.

V tem bo vsekakor jedro resnice. Geografska razširjenost izdelkov idrijske skupine daleč na vzhodu in predvsem na severu ima svoje korenine gotovo v dobro organizirani trgovski mreži, katere središče moramo resnično domnevati v Aquileji. Ta trgovska organizacija je delno trgovala s produkti idrijske skupine gotovo še za časa njene samostojnosti, je pa najbrž vzela trgovino popolnoma v roke po zasedbi in po padcu nezavisnosti idrijske skupine, ki sovпада z ukinitvijo noriškega kraljestva. V zadnjem primeru moramo računati tudi s tem, da je trgovska mreža v Aquileji delno prevzela tudi delavnice naše skupine in jih prenesla delno bliže Italiji, delno pa tudi v Panonijo. Gotovo so tudi obrtniki s področja idrijske skupine prišli bodisi kot svobodni, bodisi kot sužnji v italske in novo ustanovljene panonske delavnice, ki so sedaj nadaljevale tradicijo železarske noriške obrti. Vsekakor se istočasno z bronastimi posodami v tem času pojavi na širokem trgu tako v Panoniji kot na severu tudi poljedelsko orodje, med drugim železna rala in črtala, ki imajo še dosti bolj kot bronaste posode svoj dokazan izvor v jugovzhodnih Alpah.

Obravnava obeh grobov iz Volarij nam je tako odkrila vrsto zanimivih vprašanj za zgodovino naših krajev tik pred rimsko zasedbo in v prvem času rimske zasedbe. Podrobna obravnava te problematike že presega okvir naše naloge. Vsekakor pa je treba zadostno poudariti prav enkratno pomembnost naše idrijske skupine in s tem tudi potrebe raziskovanj v tem območju, ki so po prvi svetovni vojni skoraj popolnoma zamrla.

Na koncu se moramo še enkrat vrniti k obema grobovoma iz Volarij zaradi datacije. Če smo stalno govorili o poznolatenskem horizontu, s tem še ni popolnoma nujna datacija v zadnjo polovico zadnjega predkrščanskega stoletja. Značilno za to skupino je namreč, da ne moremo ločiti poznolatenske stopnje od avgustejske, to je časa svobode in časa prve rimske okupacije. Praktično bi to pač pomenilo, da se je v začetku okupator naslonil na domače plemstvo in mu pustil relativno samostojnost. To je znano že tudi iz dejstva samega, da je Noricum obstajal kot kraljestvo še vse do Klavdija. Arheološko nam to dobro dokazujejo izkopavanja na Magdalenski gori na Koroškem. Seveda pa nam prav nemožnost razločevanja obeh horizontov zmanjšuje ostrino pravkar podane ugotovitve.

V našem primeru moramo reči, da je grob iz Volarij predstavnik poznolatenske idrijske skupine, časovno pa gre seveda lahko še tudi za pokop v avgustejskem času, torej že po rimski zasedbi.

ZUSAMMENFASSUNG

Zwei spätlatènezeitliche Gräber aus Volarje bei Tolmin

Die Fundstätte Volarje liegt nördlich der Soča (Isonzo) auf halben Wege zwischen den bekannten hallstädtischen Fundstätten Sv. Lucija (Most na Soči) und Kobarid (Karfreit). Die zwei Gräber wurden nach dem zweiten Weltkrieg anlässlich der Legung einer Wasserleitung gefunden. Es waren jedoch keine Fachleute zugegen, um fachmännische Beobachtungen anzustellen. Die Gräber sind gebrannt, es sind jedoch keine Einzelheiten ihrer Struktur erhalten geblieben.

Im ersten, einem männlichen Grab, befanden sich eine eiserne Lanze (Taf. 2, 1), ein eiserner Lanzenschuh (Taf. 1, 5) und zwei aus einem Stück getriebene Bronzegefäße (Taf. 1, 1. 2). Die Henkel und Attaschen der Gefäße waren aus Eisen.

Im zweiten, einem weiblichen Grab, befanden sich nur eine Fibel aus Bronze, deren Bügel mit einem beissenden Tierkopf verziert ist (Taf. 2, 4), und ein kleiner Reifen (Taf. 2, 5). Wozu dieser Reifen diente, ist unklar. Es ist anzunehmen, dass das Grabinventar beider Gräber nicht zur Gänze ausgegraben wurde.

Die Fibel ist monographisch bearbeitet und sind uns sowohl die Zeit als auch der Raum ihrer Verbreitung bekannt (siehe Karte), was man J. Werner (Anm. 1) zu verdanken hat. Zeitlich gehört sie in die augusteisch-claudische Zeit, der Mittelpunkt ihrer Ausbreitung ist aber das jetzige slowenische Territorium, vor allem sein westlicher Teil. Aus diesem Gebiet ist uns noch ein neues silbernes Exemplar aus Pečine bei Tolmin bekannt geworden (Taf. 2, 5).

Im männlichen Grab sind besonders die beiden Bronzegefäße bezeichnend (Taf. 1, 1. 2). Das Vergleichsmaterial für beide Gefäße (cfr. Taf. 3 und Anm. 6 bis 19) deutet darauf hin, dass das Zentrum ihrer Verbreitung im Noricum und in Pannonien liegt. Die frühzeitigsten, spätlatènezeitlichen Exemplare stammen vor allem aus dem südöstlichen Alpengebiet, wobei die Idrija-Gruppe, so genannt nach der Fundstätte Idrija bei Bača (Anm. 7), von besonderer Bedeutung ist. Von dort breiteten sich die Gefäße auch in den hohen Norden und nach Osten aus.

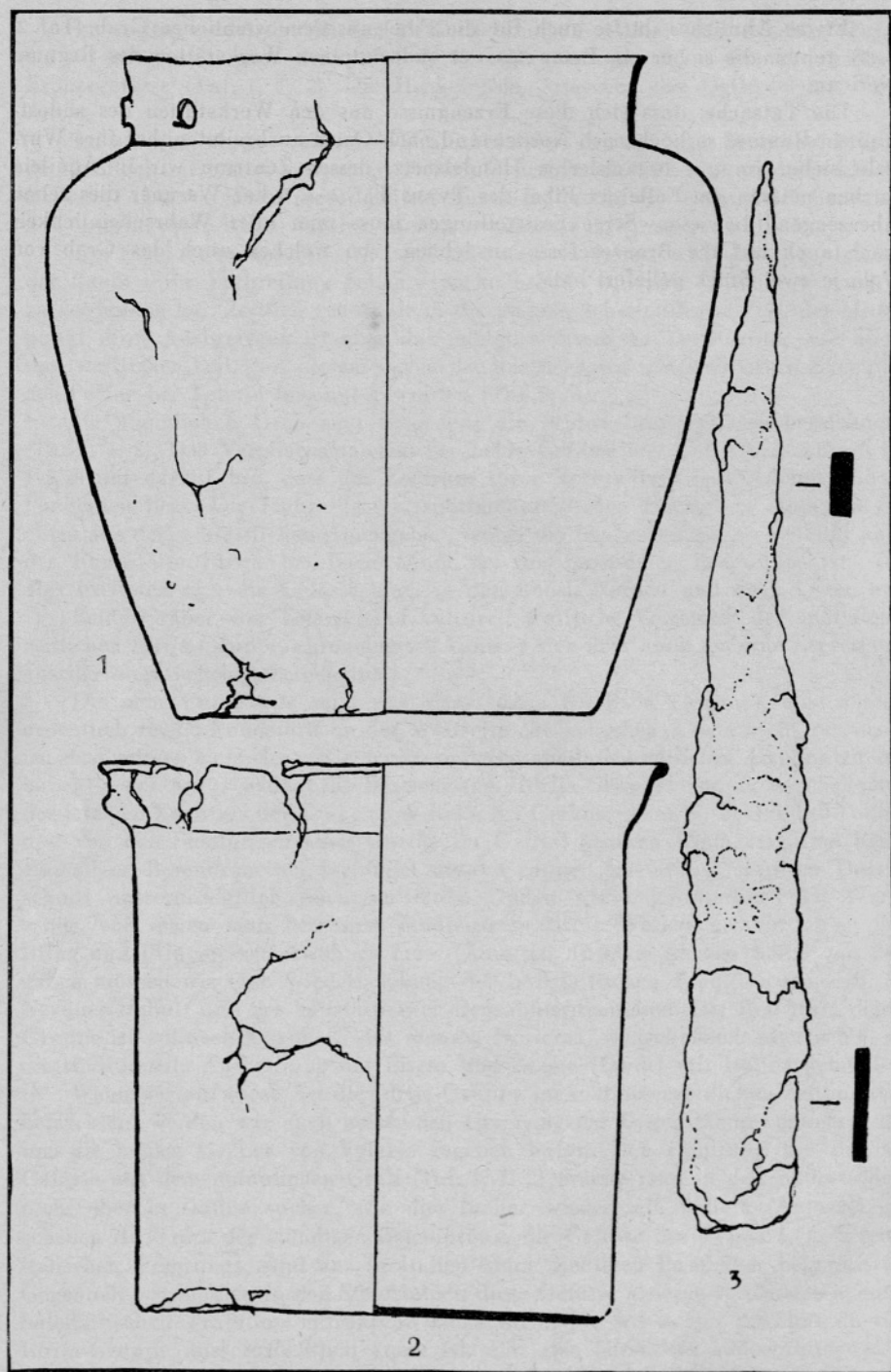
Beide Gräber von Volarje sind kulturell treffliche Vertreter der spätlatènezeitlichen Idrija-Gruppe, chronologisch kann es sich aber auch um eine Beerdigung aus der augusteischen Zeit handeln.

Die neue Fundstätte zeigt uns, dass Idrija bei Bača (Anm. 7), eine ausserordentlich reiche Fundstätte an der Westseite der Julischen Alpen, nicht vereinzelt ist, dass wir es vielmehr mit einer besonderen spätlatènezeitlichen Gruppe zu tun haben — der Autor schlägt die Bezeichnung »Idrija-Gruppe« vor, zu welcher nach der jetzigen Kenntnis der Dinge auch Reka bei Cerkno (Anm. 8), Pečine bei Tolmin und von den Siedlungen auch Gurina im Gailtal gehören (Anm. 21). Eine Reihe einmaliger Besonderheiten verbindet diese Gruppe: die Gräber sind im Durchschnitt ausserordentlich reich; in ihnen finden wir ungewöhnlich viel Werkzeuge, von denen man besonders landwirtschaftliche Werkzeuge, vor allem den Pflug und Pflugmesser erwähnen muss (Anm. 22). In einer ganzen Reihe von Beigaben müssen wir eine Wiederbelebung der hallstättischen Tradition (so z. B. im Negauer Helm!) und des hallstättischen Begräbnisritus sehen. Der Reichtum dieser Gruppe ist politisch gewiss an das regnum Noricum, wirtschaftlich aber schon an die traditionelle Ausbeutung des Eisens und dessen Handel mit Italien gebunden.

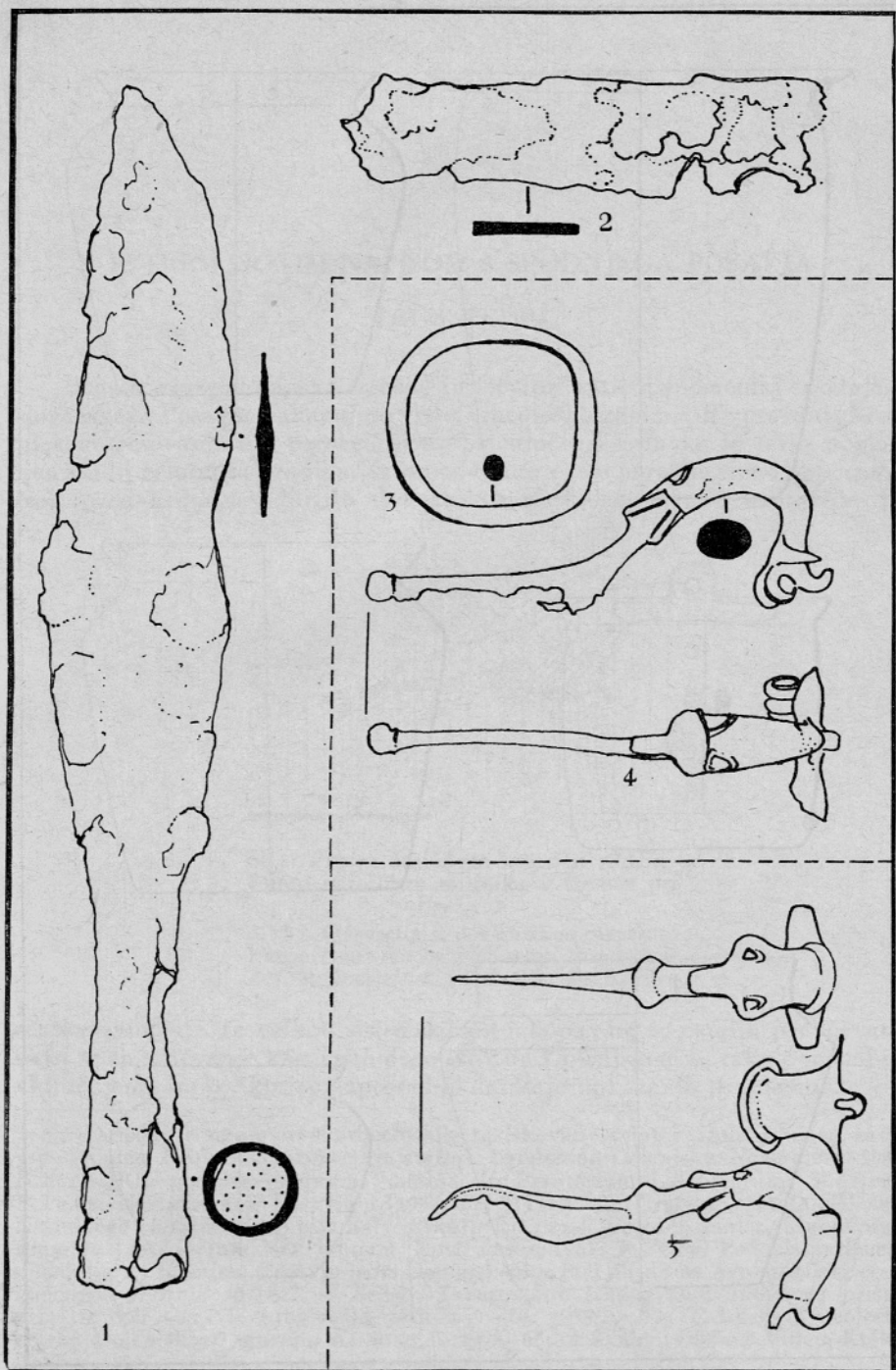
Wenn wir auf diese Art die Idrija-Gruppe im spätlatènezeitlichen Zeithorizont betrachten, werden wir auch besser den Ursprung der Gegenstände verstehen, die uns die beiden Gräber von Volarje gegeben haben. Den Ursprung der Bronzegefäße aus dem männlichen Grab (Taf. 1, 1. 2) müsste man in den Südostalpen, nicht aber in Italien suchen, wie dies immer wieder seit Willers (Anm. 11) geschehen ist. Trotz der ständigen Behauptung, die Gefäße des Typus 1, 1. 2, seien italischen Ursprungs, sind uns in Italien keine richtigen Parallelen bekannt; im Gegenteil, wir können in den Südostalpen diese Gefäße als eine Nachblüte aus der hallstättischen Tradition herrührend betrachten, die, wie schon erwähnt, in der Idrija-Gruppe ausserordentlich stark ist. Für die These des südostalpinen Ursprungs spricht auch die Anhäufung dieser Gefäße in den Südostalpen.

Etwas Ähnliches dürfte auch für die Fibel aus dem weiblichen Grab (Taf. 2, 4. 5) gelten, die sicher ein Erzeugnis der südostalpinen Werkstätten des Regnum Noricum ist.

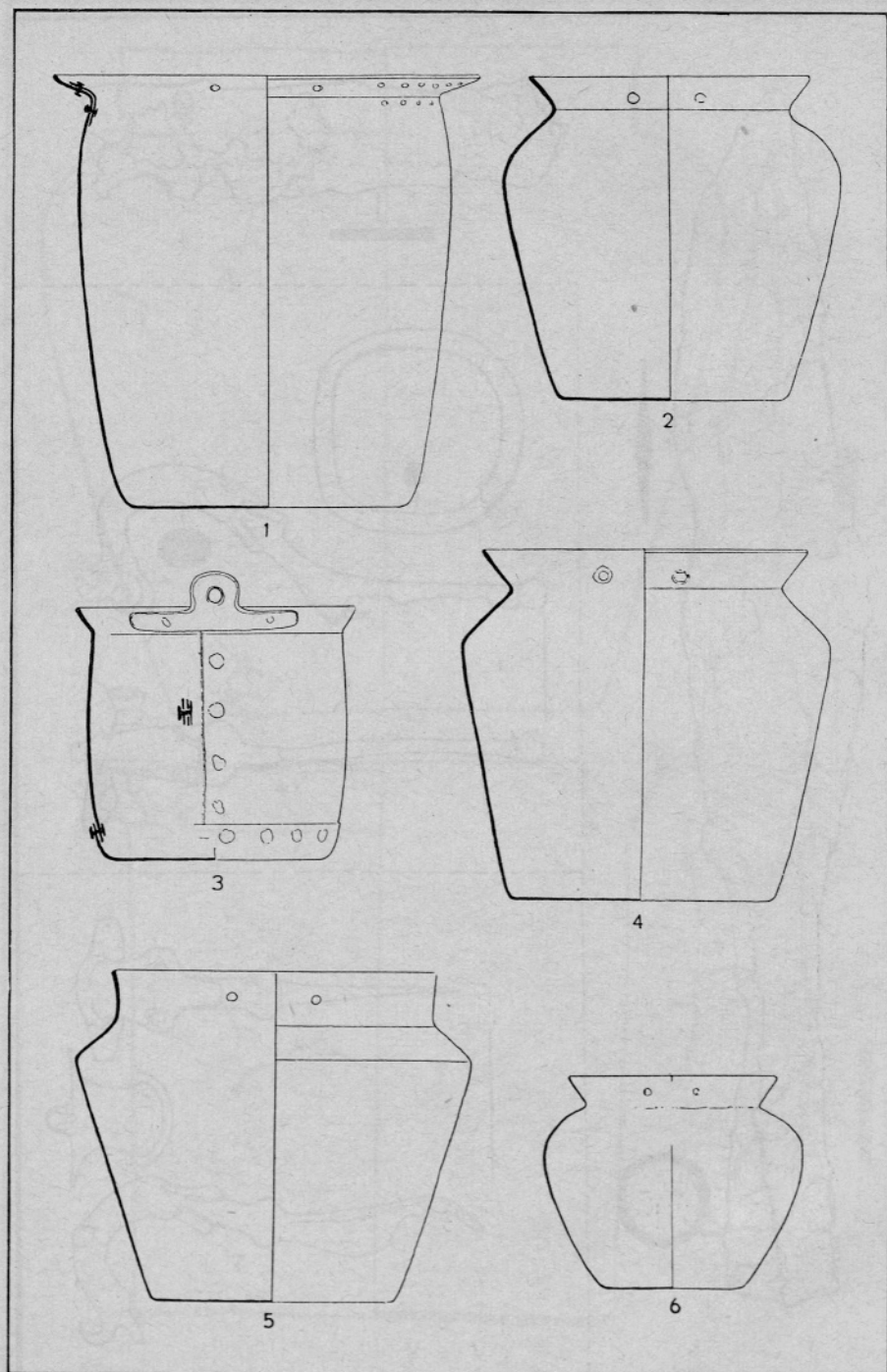
Die Tatsache, dass sich diese Erzeugnisse aus den Werkstätten des südostalpinen Raumes so hoch nach Norden und nach Osten ausbreiteten, hat ihre Wurzeln sicher im gut organisierten Handelsnetz, dessen Zentrum wir in Aquileia suchen müssen. Im Falle der Fibel des Typus Taf. 2, 4. 5 hat Werner dies schon überzeugend bewiesen. Seine Feststellungen muss man aller Wahrscheinlichkeit nach auch auf die Bronzegefäße ausdehnen, von welchen auch das Grab von Volarje zwei Stück geliefert hat.

Volarje. 1, 2 bron — Bronze, 3 železo — Eisen. (1, 2 = $\frac{1}{2}$, 3 = $\frac{1}{1}$)

1—4 Volarje, 5 Pečine pri Tolminu. 1, 2 železo — Eisen, 3, 4 bron — Bronze, 5 srebro — Silber. (1 = $\frac{1}{2}$, 2—5 = $\frac{1}{1}$)

1—3 Vrhnika, 4 neznano najdišče — unbekannter Fundort, 5, 6 Reka pri Cerknem.
 Vse bron. — Alles Bronze. (1—6 = $\frac{1}{4}$)